

PROJECTBESCHRIJVING VOOR DE LEERKRACHT

PROJECT SPEUREN

Leerlijn Beeldend | Thema Verhalen | Groep 1 & 2 | Nov 2017

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Kijk ook even op de [Facebookpagina](#) van Cultuuronderwijs op zijn Haags voor meer informatie en het gebruikersplatform.

Inhoudsopgave

1. Informatie	1
2. Introductie	3
3. Oriëntatie	4
4. Opdracht: Speurneuzen	6
5. Opdracht: Vingerafdrukken	10
6. Opdracht: Verstoppertje tekenen	13

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

In dit project onderzoekt de leerling verhalen achter onverwachte gebeurtenissen die plaatsvinden op en rondom de school. Met behulp van aanwijzingen en door het verzamelen van speurspullen gaat hij op ontdekkingsstocht. De leerling probeert afbeeldingen uit boeken te onthouden en legt relaties met de kunstenaar als speurneus. Is een kunstenaar of schrijver altijd op zoek naar het beste schilderij of verhaal? De leerling laat tekeningen verdwijnen en verschijnen. Ook gaat hij op onderzoek naar vingerafdrukken en ontdekt hij dat voorwerpen allemaal een andere textuur hebben. Hoe druk je de textuur van een voorwerp af op papier? Ten slotte onderzoekt de leerling diverse kunstwerken waarin kunstenaars zichzelf hebben verstoppt. Kun je jezelf ook verstoppen in een eigen kunstwerk? De kunstwerken worden tentoongesteld en het publiek wordt uitgedaagd om de kinderen te ontdekken in hun eigen tekeningen.

Waarom dit project?

Kinderen van deze leeftijd zijn dol op verhalen en spelen erg graag. Het is belangrijk dat kinderen luisteren naar verhalen en ontdekken dat er achter elk kunstwerk een verhaal schuilgaat. Door de leerlingen spelenderwijs als een detective kunstwerken te laten onderzoeken, en door hen te laten verbeelden, leren ze om van kunst te genieten en het werk van kunstenaars te waarderen.

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van de [kunstenaar in de klas](#).
- Maak flyers voor de eindpresentatie en verspreid deze in de buurt.
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.
- Zorg dat de redactie van de wijkkrant tijdens de presentatie aanwezig is om een stukje te schrijven.

Algemene benodigdheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer

Begrippenlijst Nederlandse taal

Vaktaal

het schilderdoek
het kunstwerk
de voorstelling
de kunstenaar
de schrijver
frottage
textuur
collagetechniek
de ondergrond

Algemene woorden

de kopie
het verhaal
de aanwijzing
de speurneus
het geheimschrift
de speurtocht
de vingerafdruk
het voetspoor
de voetafdruk
per ongeluk
expres
de vergadering

Werkwoorden

zoeken
speuren
vertellen
namaken
inrichten
stelen
kwijtraken
verzamelen
afdrukken
voelen
verstoppen
ontdekken

2. Introductie

Leerdoelen	De leerling kent het verschil tussen zoeken en speuren.
Vaardigheidsdoelen	De leerling beredeneert een onverwachte gebeurtenis.
Houdingsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• stelt zich met alle zintuigen open voor beeldende vormgeving en beeldende kunst binnen een thema of onderwerp dat aansluit bij zijn belevingswereld in binnen- en buitenschoolse activiteiten;• kan zich bij het experimenteren laten leiden door een manipulerende en onderzoekende houding;• leert dat zijn eigen werkelijkheid niet altijd hetzelfde is als wat andere mensen zien of vinden;• is trots op zijn resultaten, zowel oriënterend en onderzoekend als uitvoerend;• heeft een betrokken, nieuwsgierige en onderzoekende houding;• kijkt met aandacht naar voorbeelden uit de beeldende kunst en werk van medeleerlingen;• luistert met aandacht naar ideeën van medeleerlingen;• neemt actief deel aan de diverse gesprekken gedurende het project.

Benodigheden

- leeg schilderdoek
- appel

Aan de slag in de klas

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

- Hang een leeg, wit schilderdoek in de klas. De volgende ochtend is het onbeschilderde doek beschilderd. Reageer in paniek. Het wit is verdwenen. Wat is er gebeurd? Wie heeft het wit meegenomen?
- Hang een reproductie van een schilderij of tekening van een fruitschaal op. Denk bijvoorbeeld aan:
 - Paul Cézanne
 - Henk Helmantel
 - Arja van den Berg
 - Kees Franse
 - Jan Davidsz. de Heem
 - Cornelis de Heem
 - Giuseppe ArcimboldoSnijd na schooltijd een appel uit het werk en hang het weer op. Laat een klokhuis slingeren in het lokaal. Wacht de volgende dag af tot één van de leerlingen het opmerkt. Wat is er gebeurd?
- Speel het liedje ['Speuren'](#) van [Ernst, Bobbie en de Rest](#). Bespreek het verschil tussen zoeken en speuren (grondig en zorgvuldig zoeken, het spoor volgen).

3. Oriëntatie

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• maakt kennis met het boek <i>Kunst met taart</i>;• kent het begrip voorstelling.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• stelt afbeeldingen van bekende kunstwerken tentoon;• speelt met gebruik van eigen woorden een voorgelezen verhaal na;• beredeneert de voorstelling van een schilderij;• schat in wat de oorzaak kan zijn van een gebeurtenis.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- boek *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015)
- prints van kunstwerken uit *Kunst met taart* en fruitstillevens

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Het filosofisch gesprek

Voer met de leerlingen een filosofisch gesprek over het projectthema aan de hand van (een aantal van) de volgende vragen:

- Wanneer noem je iets een kunstwerk:
 - als een schilderij helemaal wit is, is het dan wel of niet een kunstwerk?
 - als iets helemaal gekleurd is?
 - als er een stuk uit is?
 - als niemand het kan zien?
- En hoe is dat met verhalen?
- Bestaat een verhaal wel, als het niet verteld wordt?
- Als er helemaal niets gebeurt, kun je dan wel of niet een verhaal vertellen?
- Wat is vertellen eigenlijk?
- Zijn er verschillende manieren om iets te vertellen? Welke dan?
- Wat is de beste manier om iets te vertellen?

Ondersteunende vragen voor het filosoferen:

- Kun je dat uitleggen?
- Wat bedoel je met...?
- Kun je een voorbeeld geven?
- Betekent wat je zegt...?
- Is ... en hetzelfde?
- Is er verschil tussen ... en ...?
- Wat zegt ... over ... ?
- Denkt iemand er anders over?

Oriëntatieopdracht

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Bekijk en bespreek het boek *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015).
2. Zoek afbeeldingen van de kunstwerken die in het boek voorkomen en toon deze op het digibord. Bespreek de voorstellingen van de afbeeldingen.
3. Maak printjes van deze kunstwerken, van de fruitstillevens die bij de introductie werden genoemd en van een aantal andere werken naar keuze. Laat een groepje leerlingen een hoek van de klas met de afbeeldingen van bekende kunstwerken inrichten. De leerlingen spelen vervolgens, in eigen woorden, het verhaal van het boek *Kunst met taart* na. Aan de hand van de voorstellingen van de schilderijen verzinnen ze er eventueel zelf elementen bij. Stel regelmatig de vragen 'wie, wat, waar, wanneer, hoe, waarom'.
4. Bekijk en bespreek het kunstwerk *Schaal met fruit* van Matisse iets uitgebreider. Vertel wat een stilleven is (zie [het lemma op Wikikids](#)) en stel bijvoorbeeld de volgende vragen:
 - o Hoe weet je zeker dat er geen zeven stukken fruit op de schaal lagen?
 - o Zou Matisse het zevende stuk fruit opgegeten hebben? Waarom zou hij dat gedaan hebben?
 - o Waarom kun je iets beter tekenen of schilderen als je het geproefd of aangeraakt hebt?Vertel eventueel over kunstschilder Johannes Itten, die zijn leerlingen een citroen liet eten voordat zij een citroen mochten natekenen. Volgens hem kun je een citroen pas goed tekenen als je weet hoe zuur die smaakt. Zou mevrouw Hond ook de taart gegeten hebben voordat zij deze schilderde?
5. Bekijk en bespreek het werk *De rode kamer (harmonie in rood)* van Matisse uit 1908. Laat de leerlingen vertellen over wat er voorafgaand aan dit moment is gebeurd.

Reflectievragen

- Welk kunstwerk sprak je het meeste aan?
- Welk kunstwerk zou je wel in je kamer willen hangen? Waarom?
- Waaraan kun je zien of iemand iets aangeraakt heeft?
- Wat valt je het meeste op aan de rode kamer?

4. Opdracht: Speurneuzen

Gewapend met speurspullen gaat de leerling in deze opdracht op ontdekkingsstocht naar de locatie van het gestolen schilderij van mevrouw Hond uit het boek *Kunst met taart*. Wat zijn aanwijzingen? Wat heb ik nodig om te speuren? Hij relateert kunstenaars en schrijvers aan speurneuzen, onderzoekt boeken en verhalen waarin iets kwijt is en ontdekt dat er in heel veel verhalen een schilderij verstopt zit. Vervolgens ontdekt de leerling hoe hij zelf een tekening kan laten verdwijnen en verschijnen met behulp van een puntig voorwerp, citroensap en een strijkbout. De tekeningen en de gevonden schilderijen uit de verhalen worden tentoongesteld en de leerling vertelt over zijn belevenissen en de spannende speurtocht.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• kent het begrip 'speurneus';• maakt kennis met verhalen over speurneuzen;• kent voorwerpen die speurneuzen gebruiken.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• beredeneert een onverwachte gebeurtenis;• onthoudt de kenmerken van de voorstelling op een schilderij;• onthoudt de kenmerken van een voorwerp;• relateert de speurneus aan de beeldend kunstenaar en schrijver;• verzamelt spullen om te speuren;• tekent met citroensap en een kroontjespen of satéprikker een onzichtbare voorstelling;• selecteert geschikte speurspullen en past deze toe tijdens een speuopdracht;• vertelt over zijn speurtocht;• bedenkt een verhaal bij een tekening;• vergelijkt schilderijen op basis van de voorstelling.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- boek *Kunst met taart* van Thé Tjong-Khing (Lannoo, 2015)
- mobiele telefoon met voicemail
- boeken over speurneuzen
- vergrootglas
- bril
- plattegronden
- zaklamp
- stevig A3-papier
- kroontjespennen of satéprikkers
- citroensap
- strijkbout
- prints van schilderijen uit *Kunst met taart*

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Laat in de kring een ingesproken voicemail op je mobiele telefoon (op de speaker) horen. Het bericht is afkomstig van iemand die een kunstwerk heeft gestolen. Die persoon geeft 'per ongeluk' een 'aanwijzing' waar het kunstwerk gebleven is (zie bijlage 1-2: 'voicemailtekst beeldend verhalen'). Maar welk kunstwerk is het eigenlijk?
2. De leerlingen bekijken in het boek *Kunst met taart* het gestolen kunstwerk van mevrouw Hond en proberen goed te onthouden hoe het eruitziet.
3. Bestel via de website van de openbare bibliotheek een aantal boeken over speurneuzen. Bekijk en bespreek deze met de leerlingen aan de hand van de volgende vragen:
 - o Wat is een speurneus?
 - o Welke boeken/verhalen met speurneuzen ken je nog meer?
 - o Welke andere boeken/verhalen waarin iets kwijt is, ken je?
 - o Welke voorwerpen gebruiken de speurneuzen in de boeken/verhalen?
 - o Is een beeldend kunstenaar of schrijver ook een speurneus, omdat hij altijd op zoek is naar het beste schilderij of verhaal?
4. De leerlingen verzamelen spullen waarmee je kunt speuren. Bijvoorbeeld: vergrootglas, bril, speurhond, plattegrond, metaaldetector, zaklamp.
5. Demonstreer wat geheimschrift is met behulp van citroensap en een strijkbout (zie ook de derde stap in de uitvoerende opdracht hieronder).

Reflectievragen

- Wanneer kan de truc met het citroensap handig zijn?
- Wat ben je te weten gekomen over speuren?
- Welk gevoel heb je als er iets verdwenen is?
- Welk gevoel heb je als je stiekem iets hebt laten verdwijnen?
- Ben of heb jij een goede speurneus? Leg uit.

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Stal de speurmateriaal uit op een tafel.
2. Speel het volgende spelletje. Laat de leerlingen eerst goed kijken en dan hun ogen dichtdoen. Neem één van de voorwerpen weg en laat de leerlingen daarna raden welk voorwerp verdwenen is. Herhaal dit een paar keer. Laat ook leerlingen voorwerpen wegnemen.
3. De leerlingen maken een tekening waarin een aantal van de speurmateriaal voorkomen. Laat ze dit doen met een kroontjespen of satéprikker gedoopt in citroensap. De tekeningen worden zichtbaar door later met een strijkbout kort over het papier te strijken.
4. Verdeel over een aantal ruimtes in de school een afbeelding van het schilderij van mevrouw Hond en een aantal vergelijkbare afbeeldingen (zie bijlagen 1-2: schilderij van mevrouw Hond). De leerlingen maken een keuze uit de speurspullen waarmee ze in een groepje het schilderij van mevrouw Hond zoeken.

Reflectievragen

- Welk voorwerp is een echt speurvoorwerp? Wat kun je met dit voorwerp doen?
- Met welk voorwerp kun je minder goed speuren?
- Welke voorwerpen heb je nagetekend?
- Hoe is het om iets te tekenen zonder dat je kunt zien wat je tekent?
- Is de tekening geworden wat je gedacht had? Wat is er anders?
- Hoe is het om in een groepje het schilderij te zoeken? Was het spannend, gezellig, eng, leuk?
- Welk gevoel had je toen je het schilderij van mevrouw Hond gevonden had?
- Hoe was het om onderdeel van een verhaal te zijn?
- Waarom ben jij een echte speurder?

Presenteren

De eindresultaten kunnen op verschillende manieren worden gepresenteerd:

- Hang de tekeningen op in de klas en bekijk en bespreek ze aan de hand van de volgende vragen:
 - Liggen er voorwerpen op de tafel die door niemand getekend zijn? Zo ja, welke? Hoe zou dat komen?
 - Wat is er spannend aan tekenen zonder dat je ziet wat je tekent?
 - Wat kun je allemaal doen als je schrijft of tekent met citroensap?
 - Welke verhalen kun je bij de tekeningen bedenken?
- Laat elk groepje verslag doen van hun speurtocht en van het resultaat.
- Hang de gevonden schilderijen op in de klas en vergelijk ze met elkaar. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen? Welk schilderij vinden de leerlingen het mooist en waarom?

Reflectievragen

- Welke tekening zou je het liefst mee naar huis nemen? Waarom juist die?
- Wat zou je nog met je tekening willen doen?
- Hoe was het om over jullie speurtocht te vertellen?
- Welke rol speelde jij in de speurgroep?
- Welke rol speelde jij bij het vertellen over jullie speurtocht?
- Welk schilderij spreekt jou het meest aan? Waarom juist dat?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat werd er gestolen?
- Wanneer is het gestolen?
- Waar werd het gestolen?
- Hoe werd het gestolen?
- Waarom denk je dat het gestolen is?
- Wie heeft het gestolen?
- Kan een verhaal ook een kunstwerk zijn?
- Kun je een verhaal ook ophangen?
- Hoe zou het verhaal van het schilderij verder gaan?

- Waar bewaar je verhalen?
- Waar ben jij beter in: iets kwijtraken of het weer vinden?

5. Opdracht: Vingerafdrukken

In deze opdracht staan sporen centraal. De leerling onderzoekt sporen die mensen achterlaten, zoals vingerafdrukken, handafdrukken en voetstappen. Hij ontdekt dat sommige kunstenaars bewust sporen achterlaten en afdrukken maken van zichzelf. Hoe maak je een afdruk van een voorwerp? De leerling onderzoekt hoe met behulp van de frottage-techniek texturen van voorwerpen worden overgebracht op papier. Vervolgens drukt hij zelf texturen van voorwerpen af met pastel- of oliekrijt. Met behulp van collagetechniek en door te tekenen maakt hij een voorstelling van de afdruk. Alle afdrukken worden tentoongesteld en het publiek wordt gevraagd om de voorwerpen achter de texturen te ontdekken.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• kent manieren waarop levende wezens afdrukken en sporen achterlaten;• maakt kennis met kunstenaars die werken met afdrukken en sporen en met kunstenaars die deze per ongeluk of bewust achterlaten;• maakt kennis met de frottage-techniek;• kent het begrip 'textuur';• kent de begrippen 'grof' en 'fijn'.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• drukt de textuur van voorwerpen af met behulp van de frottage-techniek;• stelt een voorstelling van drie verschillende texturen samen met behulp van de collagetechniek;• herkent afgedrukte texturen van voorwerpen;• vergelijkt afgedrukte texturen van voorwerpen op basis van fijn en grof en hard en zacht.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- voorwerpen of stukjes van voorwerpen met verschillende voelbare texturen
- schoenendoos
- grote vellen papier
- pastel- of oliekrijt
- lijm
- scharen
- teken- en kleurpotloden

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Iedereen laat sporen achter. Denk maar aan vingerafdrukken op je tablet en telefoon, vieze vingers op de deurpost, voetstappen op het strand of in de sneeuw, natte schoenen in de gang van de school, handen op de ruiten. Sommige beeldend kunstenaars werken ook met afdrukken van het menselijk lichaam of van hun directe omgeving. Zo maakt de Italiaanse beeldhouwer Giuseppe Penone afdrukken van zijn hele lichaam en maakte Fransman Yves Klein schilderijen van afdrukken van levende modellen. Evan Roth is een Amerikaanse kunstenaar die onder meer kunstwerken heeft

gemaakt van vingerafdrukken die hij vond op zijn tablet na het spelen van spelletjes. Ook laten veel kunstenaars per ongeluk of expres een vingerafdruk achter op hun schilderij of keramiek.

1. Bekijk en bespreek één of meer van onderstaande voorbeelden:
 - o Werk van Evan Roth. Zie [zijn eigen website](#) en de [website Beautiful/Decay](#).
 - o Beeldmateriaal van 'vingerafdruk-kunst' of 'fingerprint art' op Google Afbeeldingen.
 - o Een [artikel van de Volkskrant](#) over de vingerafdrukken van vaasschilders in de Romeinse tijd.
 - o Werk van [Ton Martens](#).
2. Met klei maak je afdrukken van voorwerpen *in* het materiaal. Je kunt ook afdrukken *van* het materiaal maken, door bijvoorbeeld een muntstuk onder een stukje papier te leggen en er met een zacht potlood of krijtje overheen te krassen. Deze techniek heet 'frottage'. De surrealistische kunstenaar Max Ernst paste deze techniek vaak toe. Ernst gebruikt voor zijn kunst niet de voorwerpen op zich, maar de voelbare en zichtbare huid van het voorwerp: de textuur. Bekijk en bespreek met de klas een aantal werken van deze kunstenaar. Zoek op Google Afbeeldingen met de termen 'Max Ernst frottage'.
3. Stel (eventueel met behulp van ouders) een doos samen met vakjes waarin verschillende voorwerpen te voelen zijn die allemaal een andere textuur hebben. Doe hiermee een raadspel.

Reflectievragen

- Is jouw vingerafdruk hetzelfde als die van de andere leerlingen? Waarom verschillen vingerafdrukken van elkaar?
- Hoe komt het dat er vingerafdrukken zichtbaar zijn in die oude voorwerpen?
- Mag je mensen als kwast gebruiken?
- Welke voorwerpen heeft Max Ernst afgedrukt?
- Zijn er ook voorwerpen die je niet kunt afdrukken?
- Van welk materiaal kon je de textuur niet herkennen met voelen?

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Laat de leerlingen drie verschillende ondergronden (texturen) zoeken waarvan ze met drie vellen papier en pastel- of oliekrijt een afdruk maken. Denk aan:
 - o een stoeptegels;
 - o de muur;
 - o schoenzolen;
 - o boomblad;
 - o een luchtrooster;
 - o muntjes;
 - o een boombast.
2. De leerlingen stellen een voorstelling samen met de drie verschillende texturen. Gebruik hier de collagetechniek en laat de leerlingen er indien nodig bij tekenen. Max Ernst kan als inspiratiebron gebruikt worden.
3. Vraag ouders een textuur-memoryspel te maken en speel het spel.

Reflectievragen

- Welke ondergronden heb je gevonden?
- Welke ondergronden herkende je bij andere leerlingen?
- Welke ondergrond vond je het moeilijkst te herkennen?
- Wat voel je als je naar de tekeningen kijkt?

Presenteren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Hang alle werkstukken op in de klas en bespreek deze aan de hand van de volgende vragen:
 - Welke texturen kun je herkennen en welke zijn hetzelfde?
 - Wat zijn grove en wat zijn fijne texturen?
 - Welke lijken zacht en welke hard?
 - Past de textuur bij de gemaakte voorstelling? Waarom wel of niet?
2. Laat de leerlingen hun werk toelichten.

Reflectievragen

- Wat is je belangrijkste ontdekking in deze opdracht?
- Wanneer zou je frottages nog meer willen gebruiken?
- Welke ondergrond werd het snelst herkend?
- Waarom is het makkelijker om de texturen te herkennen als je die zelf getekend hebt?
- Wat was de moeilijkst herkenbare textuur? Hoe komt dat?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Hoe kan een vingerafdruk ook een kunstwerk zijn?
- Welke verhalen vertellen vingerafdrukken?
- Welke textuur vond je het meest verrassend?
- Hoe ging het maken van de voorstelling met de drie texturen?
- Miste je hierbij een textuur? Welke?
- Welke kunstenaar heeft je het meeste verrast? Waarom?
- Wat is er mooi aan een vingerafdruk?

6. Opdracht: Verstoppertje tekenen

In de laatste opdracht verstoopt de leerling zich in een tekening van een gebeurtenis waarbij een aantal mensen een rol speelt. Hij kijkt naar verschillende kunstwerken waarin de kunstenaar zichzelf verstoopt heeft en probeert hem te ontdekken in de voorstelling. Waarom doet de kunstenaar dit? Hoe beeldt hij zichzelf af? De leerling onderzoekt dit in kunstwerken uit het verleden en kijkt hoe sommige moderne kunstenaars hiermee omgaan. Uiteindelijk worden de tekeningen tentoongesteld en wordt het publiek voor de vraag gesteld of ze de leerlingen kunnen terugvinden in het gemaakte werk.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• maakt kennis met kunstenaars die zichzelf verstoppen in hun eigen werk;• kent gebeurtenissen waarbij een aantal mensen een rol speelt.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none">• speurt naar de kunstenaar in werken waarin de kunstenaar zich heeft verstoopt;• beredeneert waarom een kunstenaar zich verstoopt in zijn eigen kunstwerk;• verstoopt zichzelf, op basis van het onderzoek, in een zelfgemaakte tekening;• speurt naar de medeleerlingen in de door hen gemaakte tekeningen.
Houdingsdoelen	Zie de geformuleerde houdingsdoelen bij 'Introductie'

Benodigdheden

- materialen van de speurtafel
- teken- en kleurpotloden
- A4-papier

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Door goed naar kunstwerken te kijken en te speuren ontdek je soms meer dan je op het eerste gezicht ziet. Al heel lang verstoppen kunstenaars zichzelf in hun kunstwerken, soms 'stiekem', soms heel duidelijk als deelnemer van het verhaal. Voorbeelden zijn:
 - Rembrandt van Rijn, *De Nachtwacht* (1642): tussen de schouders van de middelste twee figuren op de achterste rij;
 - Gerrit Dou, *De kwakzalver* (1652): leunend uit het raam;
 - Diego Velázquez, *Las Meninas* (1656): achter het doek;
 - Francisco de Goya, *Karel IV en zijn familie* (1800): linksachter;
 - Jan Steen, *Zoals de ouden zongen, zo piepen de jongen* (1665): lachende man rechts met zwarte hoed en pijp in zijn handen.

Bekijk en bespreek een aantal van deze voorbeelden. Laat de leerlingen de kunstenaars proberen te ontdekken en bespreek waarom de kunstenaars zichzelf zo hebben afgebeeld.

2. De kunstenaar Liu Bolin maakt foto's waarin hij zichzelf verstoppt. Bekijk en bespreek een aantal voorbeelden van zijn werk en probeer samen met de leerlingen te ontdekken waar de kunstenaar zich bevindt. Gebruik hiervoor de materialen van de speurtafel.

Reflectievragen

- Kon je alle kunstenaars snel vinden?
- Welke manier van verstoppen vind je het spannendst? Waarom?
- Welke manier van verstoppen werkte het best?
- Op welke plek van Bolin zou jij je ook willen verstoppen?

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Laat de leerlingen een gebeurtenis bedenken waarbij een aantal mensen een rol speelt. Denk aan een vergadering van de meesters en juffen, bij de bakker, op bezoek bij de koning, op het podium bij K3, in het sprookje van Sneeuwwitje, een schilderij dat je kent (in school, in een museum of in de buurt).
2. De leerlingen maken van deze gebeurtenis een tekening waarin ze zichzelf verstoppen. De leerling moet zichtbaar zijn maar hij mag niet meteen ontdekt kunnen worden, net als de kunstenaars uit de voorbeelden.

Reflectievragen

- Hoe is het om je te verstoppen in een tekening?
- Waarom heb je dit verhaal gekozen?
- Is het een leuke verstopplek?
- Waar zou je je nog meer kunnen verstoppen?
- Door welk schilderij ben je op ideeën gekomen?

Presenteren

Stel de tekeningen in de klas tentoon en bespreek met de leerlingen waar ze zich verstoppt hebben. Maak er eventueel een raadspelletje van.

Reflectievragen

- Hebben jullie iedereen kunnen vinden?
- Wie had zichzelf het beste verstoppt? Waarom?
- Wat was de spannendste verstopplek? Waarom?
- In welk verhaal zou je in het echt een rol willen spelen?

Evaluëren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Is kunst een goede plek om je in te verstoppen?
- Als je iets niet ziet, is het dan per se weg?
- Hoe kun je het beste iets opspeuren?
- Heb je altijd speurvoorwerpen nodig om iets te kunnen vinden?

- Kun je speuren met je ogen dicht? Hoe?

